

Közösségépítés és az alkotás szabadsága

Közösségi művészet a pedagógusképzésben

Mészáros Tímea, Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Nagy Csilla, Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

A Magyar Etimológiai Szótár szerint a totem kifejezéssel a természeti népek olyan állatot jelöltek, melyet a törzs őseinek tekintettek, s ezért kultikus tiszteletben részesítették. Ezen túl olyan tárgyat is jelöl, amely egy család, törzs, nemzetség vagy klán jelképeként szolgál, utalva a származásra. A totem szimbólumként működik, és válhat közösségi jelképpé az eredeti megjelenésétől távolabbi, átvittebb értelemben is.

A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Karán 2022 novembere és decembere során került sor az *Egyetemi Totem* elnevezésű projekt megvalósítására. Ennek keretében a kar hallgatói a közösségi alkotásba bekapcsolódva ismerkedhettek meg különböző kerámia technikákkal, miközben elkészítették a *totem* egy-egy elemét. A projekt célja a legelemibb technikák elsajátításán túl a közösségépítés volt.

A *community art*, azaz a közösségi művészet fogalmát az angolszász nyelvterületen, majd pedig Nyugat-Európa nagy részén az 1960-as évektől elterjedt alkotómódszer általános megnevezéseként használják. Lényege, hogy az adott közösségek számára készülő vizuális művészeti munkák

megbízott alkotója a mű tervezésébe, ill. esetenként a kivitelezésébe is bevonja az adott közösségek tagjait, azok képességei és részvételi hajlandósága függvényében.

Hisszük, hogy ma különösen nagy szükség van a közösségépítésre, olyan tevékenységekre, melyek hidat építenek a kisebb és nagyobb közösségek tagjai között; hogy megtanuljanak együtt gondolkodni, és a közös tevékenység, az együtt töltött idő egyé kovácsolhassa őket, és különösen, hogy közösen könnyebben tudjanak megbirkózni a felmerülő nehézségekkel és az összeadódó energiával képesek legyenek tovább fejlődni.

Egyetemi Totem c. projektünk a legelemibb kerámiatechnikák elsajátításán túl épp ezért a közösségépítést tűzte ki célul. Az oszlopokon 2022 novemberében – egy hónapon át – több mint 50 fő dolgozott. Ez azt jelenti, hogy összesen több mint 100 órát áldoztak arra, hogy a közös alkotás megszülethessen. A ráfordított idő természetesen nem áldozathozatalként értendő, hanem abban a nemes értelemben, amikor a közösség sikeréért – jelen esetben az egyetemünk pedagógusképző

1. kép. Műhelymunka, 2022

közösségét is szimbolizáló totem elkészítésére – saját időnk, energiáinkat használjuk fel. Ez a folyamat természetes és elengedhetetlen része az alkotómunkának.

A projekt legizgalmasabb része volt, mikor egy-egy kerámia elemen egyszerre két-három hallgató is dolgozott. Mivel a szobrot alkotó agyag rendkívül képlékeny, bármelyik pillanatban előállhatott olyan helyzet, amire gyorsan és együtt kellett reagálni, hogy az elem stabil maradjon. Ez a kooperáció pedig minden egyes elkészült „gyűrű” esetében deklaráltan fontos volt ahhoz, hogy végül összeállhassanak a teljes oszlopok.

A résztvevőknek meg kellett tanulniuk feltétel nélkül bízni a másik alkotó „rendszerében”. Vajon az alkotó maga a rendszere? Hogy ezt megtehesse, talán fel kell adniuk magukból egy darabot, az egót háttérbe szorítani, mások világára is koncentrálni. Egybeolvasztani sajátjukéval úgy, hogy nélkülözi a már kiépített alkotói rutinjukat. A projektben szereplő munkák olyan üzenetek, amelyeket meg kellett tanulni értelmezni és befejezni. Az alkotói folyamat során a közösen készített elemekből le tudtak szűrni egyfajta elemi konzekvenciát: ami működik és jól működik együtt, az marad. Ami látványosan inkoherens, azzal is kezdeni kell „valamit”. Sőt, néha a „hiba” többet árul el magáról a rendszerről. A közös alkotás során áthatóvá, tapinthatóvá tették, hogy az írott és beszélt nyelven felülemelkedve a képzőművészeti szerkezet maga válik a megkerülhetetlen narratívává. Az oszlopokat alkotó kerámiagyűrűk szabadon elforgathatók, a későbbiekben lehetőséget teremtve a továbbgondolásra, befejezés helyett újabb játékot indítva.

A projektben résztvevők megtapasztalták, hogy ha van közös cél, mindenki szívesebben dolgozik a saját, kisebb léptékűnek tűnő feladatán. Megélhetővé vált, hogy ezen elv alapján nincsenek „kis” feladatok. Az oszlopok motívumrendszere a sokszínű közösséget hivatott képviselni, melynek minden tagja külön szerepet kap a közös egészben, ugyanúgy, ahogy az egyes szegmensek a kerámia domborműben.

A SJE Tanárképző Karán zajló vizuális nevelés és alkotóműhely órák fontos feladata a közösségben való gondolkodás megerősítése, a hallgatók alkotói helyzetbe hozása. A résztvevők a különböző kerámia technikákkal való ismerkedésen túl olyan elemi-analóg színes képalkotó eljárásokat próbálhatnak ki, ahol az együttes munkálkodás mellett a másik kulcsszó a játék, ill. a játékoság. Miért olyan fontos ez? Pedagógiai tanulmányaink során sokszor halljuk, hogy a játék a nevelés egyik kiváló eszköze. Segítségével hatni tudunk a környezetünkre, a minket körülvevő világra, és közben változást idézünk elő a valóságban. A játék önként vállalt, önmagáért való, energetizáló, jelen van az ember egész életében, számtalan változatában fordul elő, az egyes életkorokban betöltött szerepe azonban eltérő. A gyermeknél a játék élettevékenység, mely által fejlődik személyisége. A játék módja, szintje, tartalma viszont idővel megváltozik. Mire gyermekből felnőttek leszünk, a játék már más szerepet tölt be az életünkben, és ennek megfelelően formái is átalakulnak.

Bár hangzásuk hasonló, különítsük el a két fogalmat. A játék tevékenység, a játékoság pedig magatartási forma, alapelv. Segítségével játszva, játékosan tanulunk, együtt, egymástól. Ilyen értelemben foglalkozásainkon a játékoság azt jelenti, hogy könnyed, finom, kíváncsi energiával nyúlunk a festékhez, a papírhoz és éljük meg az alkotást. Mégpedig együtt, sosem egymástól elszigetelt alkotói magányban. Nem ragadtunk bele egy-egy helyzetbe, hanem továbbléptünk, és arra figyeltünk, mit hozhatunk ki belőle, ha már létrehoztuk. Lazán, mintha nem lenne tétje. Megtanultuk, hogy mindig van folytatás, mindig van hova tovább lépni. Minden, ami megállásra készlet, csupán feltételezés, félelmeink a következményektől – mi lesz, ha nem sikerül? –, vagy ragaszkodásunk valamihez, amit nem akarunk, hogy változzon. Az együttalkotás során azonban megtapasztalhatjuk, hogy előzetes terveinktől eltérően legtöbbször egészen máshogy alakul a folyamat, miközben az adott mű megszületik. Átélnhetjük, megélhetjük, hogy a színekkel, formákkal, anyagokkal való játék egyáltalán nem csak a gyerekeknek való.

2. kép. Az agyaghengerek dekorálása, 2022

3. kép. Domborművel dekorált henger elem, 2022

Az agyag a plasztikai feladatok egyik kedvelt és nélkülözhetetlen alapanyaga. Természetes anyag lévén illeszkedik a mai kor követelményeihez az oktatási rendszeren belül is, ahol a fenntarthatóság és a környezetbarát módszerek és megoldások fontos szempontként szerepelnek. Jellemét tekintve olyan víztartalmú agyagszilikát, amely földpát vagy földpátot tartalmazó kőzetek mállásakor keletkezik. A talaj legfinomabb részecskéit alkotó ásványi anyag, amely vízzel érintkezve megduzzad és ragadóssá válik. Ha egy agyagból készült tárgy száradás után magas hőfokon (kb. 1000 °C-on) kiégetésre kerül, szerkezete megváltozik és kerámiává alakul, amely teljesen új tulajdonságokkal bír. Az agyag sokoldalúan felhasználható, többek között kerámia építőanyagok, csempék, edények, díszek, szobrok készíthetők belőle különféle megmunkálási eljárások révén.

Az agyag egyik fontos tulajdonsága, hogy képlékeny, így könnyen formálható – már az ősember is ismerte és használta. Az első kerámiatárgyak ember- és állatfigurák voltak, a mindennapi életben pedig fokozatosan központi szerepet kaptak a különböző edények, melyben az összegyűjtött és megtermelt magvakat, növényeket tárolták. Ezek az egyik legalapvetőbb technikával, az ún. felrakással készültek.

A workshop alkalmával mi is egy ilyen ősi megmunkálási módszert alkalmaztunk. A hallgatók agyagból sodort

4. kép. A kemencéből kikerült mázas elemek, 2022

hurkákából építették fel a henger alakú elemeket. A korong feltalálása előtt az ősember is ily módon készítette edényeit. A munkafolyamathoz csak minimális számú eszköz szükséges: deszka a sodráshoz és egy forgatható, kör alakú állvány, amely megkönnyíti a felrakást. Az állványra kartonból erősítettünk alátétet, amelyre kirajzoltuk a henger kör alapját és mellyel egyúttal meghatároztuk a falvastagságot. Mivel tudtuk, hogy a hengerek viszonylag nehezek lesznek, így számolnunk kellett azzal is, hogy az egymásra építéskor megtartsák saját súlyukat, illetve a rájuk nehezedő terhet.

5. kép. A totem oszlopai közelről, 2022

A hallgatók többsége könnyen vette az akadályokat, nem jelentett gondot sem az egyenletes vastagságú sodrás, sem a hurkák egymásba építése. Annál nagyobb kihívás volt az egyenletes falvastagság, ill. a henger átmérőjének megtartása.

Miután a hengerek elkészültek és kicsit megszáradtak, következett azok dekorálása. Ehhez különböző fa- és fémeszközöket használtunk, de voltak, akik domborművekkel is díszítették az egyes elemeket. Itt érvényesült igazán az alkotás szabadsága – az oktatók csak az eszközöket és a technikai tudnivalót biztosították, a hallgatók saját elképzeléseik alapján dekorálhatták a felületet.

Miután az agyaghengerek kiszáradtak, sor került az első égetésre a 1000 °C-ra felfűtött kemencében. Ez folyamat az ún. zsengelés, és csak ez után következhet a tárgyak mázazása. A projekt során folyékony formában kapható mázakat használtunk, mert rendkívül könnyen kezelhetők, ecsettel jól kenhetők. A hallgatók itt is saját elképzeléseik szerint alkalmazhatták a színeket a hengerek felületén. Egy újabb égetéssel az elemek elnyerték végső formájukat és színüket.

Az itt leírt folyamatok rendkívül időigényesek, nem véletlen, hogy a produktum több fázis eredményeként készült el. A hallgatók a több héten át tartó projekt alkalmával megtapasztalhatták minden egyes szakasz munkafolyamatának kihívásait. Számos technikai fogást sajátítottak el tapasztalati tanulás révén. Egy ilyen hosszútávú folyamatnál ki kell kiemelni a munkamorált is, hiszen a hetekig tartó műveleteknél elengedhetetlen a kitartás, az állhatatosság, az érdeklődés fenntartása és a türelem. Az elkészült szobrok végül úgy működhetnek a közösség szimbólumaként, hogy minden egyes elemük magán hordozza az alkotók egyedi és nélkülözhetetlen kézjegyét.

A közösségi alkotásban hozzávetőleg 50 óvópedagógus, köznevelés és pedagógia, tanító és tanár szakos hallgató vett részt. A szakmai irányítást és felügyeletet a Tanárképző Kar vizuális neveléséért felelős oktatói, Nagy Csilla képzőművész és Mészáros Tímea művészetpedagógus biztosították. A projekt a Kisebbségi Kulturális Alap (KULTMINOR) támogatásával valósult meg. Az Egyetemi Totem szobrának felavatására 2022. december 15-én került sor a Tanárképző Kar előcsarnokában.

6. kép. A közösségi alkotás installálása, 2022